

Offentlige debatter mellem psykologer hører til sjældenhederne i dansk psykologi. En gang imellem opstår korte udvekslinger, men de forsvinder, som de opstod, ganske ubemærket. Dette har stort set været tilfældet med diskussionen om positiv psykologi, lige som social konstruktionismen og postmodernismen før.

Den single, som Svend Brinkmann og Hans Henrik Knoop har begået, er en undtagelse, afvigelse, eller – kan man håbe på – en begyndelse.

Brinkmann og Knoop har ved flere tidligere lejligheder udvekslet korte slagserier, men aldrig på en sådan måde, at man kunne tale om decideret debat. I singlen fremlægger de, kommenterer og debatterer hinandens positioner. Det primære omdrejningspunkt er selvrealisering og positiv psykologi, som Knoop har været en af de mest fremtrædende fortalere for i dansk sammenhæng. Brinkmann har som en af flere røde tråde i sit forfatterskab kritiseret først selvrealisering og efterfølgende den positive psykologi, der hylder selvrealisering som begreb og projekt.

De jeg begyndte at læse singlen, var det med en vis nervøsitet. Som indvandrer med afsæt i en helt anderledes debatkultur har jeg oplevet dansk debatkultur inden for det universitære område som næsten fraværende og begrænset af en udtalt uvilje over for konfrontationen. Det, jeg frygtede, var, at de to debattører ville behandle hinanden med en sådan respekt og tilbageholdenhed, at resultatet ville blive mere, ikke mindre, forvirring.

Det kan jeg straks afkræfte. De går begge ind i opgaven med en betydelig gejst og vilje til at prøve standpunkterne af. Personligt nød jeg udvekslingen i et omfang, der langt overgik mine forventninger, og håber på flere af slagsen. Der er steder, hvor det positive skærmer af for det kritiske, men det er ofte, fordi positionerne er uklare. Positioner modnes bedst gennem debat, og det er lige præcist det, man kan håbe på, at singlen er begyndelsen på.

Når to strides

Menneskelig tænkning synes at lide af en nærmest uimodståelig trang til dikotomier og lejr tænkning. Sort står i modsætning til hvidt, positiv til negativ, og min modstanders modstander må være min ven. Men sådan er det sjældent, og det er bestemt ikke nødvendigvis tilfældet her. Hvis man efter læsningen af debatten har behov for at være enig med begge debattører, er singlens mission ikke rigtig lykkedes. Men man kan udmærket være uenig med begge. Min opfattelse er således, at mellem det positive og det negative finder man det realistiske standpunkt, som pudsigt nok ser den negative psykologi som den bedste vej til positive resultater. Den realistiske psykologi fokuserer ikke alene på det negative, men også på en videnskabelig praksis, hvor intet er helligt. Alt skal kunne prøves og afvises ad den vej.

Her står en realistisk psykologi i direkte modsætning til begge singlens forfattere. I slutningen af singlen erklærer forfatterne samstemmende, at de ser frem til en fornyet pædagogik inspireret af filosofi. Dermed gengives et standpunkt, der udgør en rød tråd i dansk psykologis selvforståelse. Uden filosofi går den ikke, lyder omkvædet. Men det er langt fra en åbenlys sandhed. Samspillet mellem filosofi og psykologi har ikke styrket psykologien, og hvis man som Knoop hylder et empirisk baseret vidensideal, bør man også erklære "alle sandheder som anledning til betvivelse". Det betyder så også, at psykologien bør stræbe sig på at agere uden at støtte sig til metafysiske postulater og antagelser fra filosofiens arsenal. Den positive psykologis afhængighed af filosofi er på sæt og vis et klart udtryk for, at projektet et langt stykke hen ad vejen er et filosofisk projekt. Der er således i højere grad tale om et projekt, der støtter sig til empirisk videnspraksis, og ikke et empirisk vidensprogram, der også stiller egne præmisser til afprøvning.

Hvad er positiv psykologi

Dette spørgsmål står på mange måder i centrum for debatten mellem Brinkmann og Knoop. Set ud fra Knoops standpunkt er "positiv psykologi" en ide eller et program. Brinkmann insisterer imidlertid på at "positiv psykologi" må forstås ud fra tilhængernes praksis, hvor der som Brinkmann påpeger: "vel ... næsten kun været fokus på individets oplevelser og karakteristika og meget lidt på institutioner og fællesskaber?" (s.30). Knoops svar er, at positiv psykologi har det erklærede mål "at kombinere individuelle og strukturelle strategier". Han indrømmer, at metastudier af den samlede forskning bekræfter, at der hidtil har været mere fokus på individer end miljøer, men insisterer på at der arbejdes målrettet for at skabe en bedre balance (s. 31). Her bliver spørgsmålet så helt naturligt, at hvis man hævder at anvende en saks, men mangler den ene arm, så er der vel tale om en kniv. Eller formuleret anderledes: at positiv psykologi, som definerer ved sin praksis primært at udfolde sig som et projekt med fokus på individets mulighed og ansvar for at tage vare på egen velbefindende.

Her er der imidlertid grund til at fremhæve et af de markante særkender ved positiv psykologi som projekt, en kompromisløs insisteren på empirisk forskning og evidens. Det er her, at positiv psykologi helt fundamentalt adskiller sig fra den del af psykologiens traditioner, som den har mest til fælles med – humanistisk psykologi. Humanistisk psykologi formåede aldrig at udvikle konsistent og robust empirisk praksis, og blev derfor stort set henført til rollen som hermenautisk principprogram. Som en international bevægelse har positiv psykologi formået at etablere imponerende forskningspraksis. **(1)**

Derfor er det ikke tilfældigt, at de steder, hvor Knoop står stærkest i debatten med Brinkmann, er der, hvor empirisk forskning og evidens kan bringes på banen. Det er evident i den implicitte selvkritik som Knoops henvisning til de ovennævnte metastudier medfører. Evnen til empirisk selvkritik er et videnskabeligt forskningsprograms vigtigste egenskaber. Derfor står Knoop også stærkest i de udvekslinger, hvor Brinkmann vover sig ud på den empiriske bane, fx i diskussionen om læringsstil-pædagogikken og den tilhørende effektforskning.

Selvets (vild) veje

Diskussionen om selv og selvrealisering udgør omdrejningspunktet for bogens første af tre debataksler (efterfulgt af kapitler om henholdsvis arbejdsliv og pædagogik og uddannelse). Kritikken af selvrealisering var Brinkmanns første meget vellykkede faglige projekt.

Med afsæt i Hares diskursive realisme argumenterer Brinkmann for, at "selvet" er en grammatisk fiktion, der er ikke noget "inde bagved," som er den egentlige aktør. Set ud fra det standpunkt er selvrealisering ikke blot en realisering af noget fiktivt, men en absurditet. Samtidig afviser han enhver snak om en flerhed af selver. (2) På sæt og vis lyder Brinkmann tit som Charles Taylor, der i *The ethics of authenticity* (3) formulerer den samme kritik af individualiseringen, hvor han begræder tabet af det kollektive og autentiske. Grunden til at jeg fremhæver Taylor, er at han repræsenterer en konservativ kritik af videnssamfundets udvikling og de problemer, den medfører.

Brinkmanns kritik af selvrealiseringsindustrien er, som jeg ser det, et langt stykke hen ad vejen et projekt baseret på en normativ og filosofisk begrundet kritik. Det samme gælder naturligvis for den positive psykologi – der er også her tale om et normativt projekt forankret i en filosofisk tradition.

Når diskussionen i denne del kombinerer både en række meget interessante udvekslinger og en del forvirring, er det fordi at denne del af uoverensstemmelsen blot bliver antydet, men hverken præciseret eller diskuteret.

Knoop kommer for eksempel til at betegne Brinkmann som materialist, som næsten er en fornærmelse mod Brinkmanns erklærede pluralisme à la Dewey. Her antydes en fundamental kløft mellem bogens to perspektiver, som ofte skaber forvirring.

Tvang og udvikling i arbejdslivet

Hvor Brinkmann indleder afsnittet om selvudvikling, er det Knoop, der indleder afsnittet om arbejdslivet. Det gør han med brede og mørke penselstrøg, hvor konklusionen er, at forandringer gennemføres: "... på måder, der fremstår totalitære, i det omfang mennesker oplever sig afmægtige i det; hvilket der følgelig turde være såvel lovhjemmel som alverdens etiske anledninger til aktivt at forsøge at undgå." (s. 27).

Det ville have været oplagt at dette perspektiv var blevet vendt og vurderet. Hvis nutiden skal vurderes med afsæt i klassiske sundheds- og velfærdsvurderinger, så er det ikke uden vis betydning, at levealderen og antallet af gode livsår har været stigende gennem længere periode. Der er gode grunde til at spørge bekymret til den fremtid, hvis hjørnesten bliver lagt her og nu, men det kan man vel gøre uden at ignorere de faktiske fremskridt siden industrisamfundets dage.

Knoops meget negative afsæt for diskussionen om arbejdslivet overrasker des mere, som det lægger gift ud for hans egentlige forehavende, nemlig at argumentere for at positiv psykologi og selvudvikling kan anvendes til at beskytte individerne mod de "totalitære forandringer".

Dermed spiller Knoop direkte på Brinkmanns hjemmebane, hvilket bliver udnyttet med et overskud, der ofte imponerer. Knoop lægger sig bestemt ikke flad ned, men har svært ved at skabe en sammenhæng mellem den meget mørke indledning og et positivt budskab, som synes begrænset og utilstrækkeligt. Lyset fra en tændstik rækker ikke langt i den mørkeste tid.

Det er også i dette afsnit, at diskussionen om modsætningen mellem den positive psykologis praksis og program udfoldes mest intenst. Jeg har det egentlig, som når jeg ser en fodboldkamp, hvor hverken AGF (min gamle hjemby's problemhold) eller det islandske landshold spiller. Jeg kan nyde spillet ud af et sandt overskud af (i fodboldsammenhænge indbildt) egen ekspertise.

Sagen er, at den positive psykologis program og praksis ville stå meget stærkere, hvis afsættet var en påstand om, at udviklingen fra industri- til videnssamfund pegede i positiv retning. Ud fra den påstand kunne man så identificere ledelsens uddelegering af ansvar, men ikke magt til medarbejderne, som en rest af "l'ancien régime", som fortidens lænker, der skal bortkastes i kampen for den positive psykologis projekt – de gode menneskers trivsomme liv. Ydermere kunne Knoop have kritiseret Brinkman for at repræsentere en opgivende og tilbageskuende tilgang til nutidens muligheder.

Uden dette afsæt må Knoop som andre fortalere for den positive psykologi indrømme den vigtigste del af banen til Brinkmanns veloplagte offensiv, og så ender man nemt som AGF i utallige kampe.

Den tredje akse

Diskussionens tredje akse handler om pædagogik og uddannelse. Det er i denne del, at Knoop leverer flere dynamiske og overbevisende offensiver. Brinkmann åbner her en flanke ved at henvise til evidensbaseret evaluering i diskussionen om læringsstil-pædagogikken. Knoop leverer i sit svar et pragteksempel på betydningen af den positive psykologis hyldest til den empiriske forsknings dyder.

Det er måske her, at formen viser sine begrænsninger. Som læser får man indtryk af en diskussion, der handler om "personlig udvikling" versus "dannelse" versus "instrumentalisering". Men samtidig er det ganske uklart, hvad diskussionen egentlig handler om. Det bliver ikke nemmere, når de to debattører erklærer: "Vi er begge fortalere for, at individets dannelse ind i kultur og samfund bør være en proces båret af en glæde ved at lære og tilegne sig forståelsesrammer og kompetencer. I tråd med dette er vi også enige om, at oplevelsen af selvbestemmelse inden for de givne rammer og oplevelsen af indre motivation i læreprocesser har stor betydning for den pædagogiske kvalitet ..." (s. 51).

Her må man som læser spørge: hvad diskuterer de egentlig? Når man er så enig, er det vel kun kejserens skæg, der endnu ikke er faldet på plads.

Men man kan også læse afsnittet sådan, at det lige præcist er her, at forskellen på de to perspektiver fremtræder mest klart; at de peger på to meget forskellige former for teoretisk og praktisk pædagogik. Det er det, jeg tror, men ikke er sikker på, fordi det er som om, man her trækker sig fra den berigende konfrontation.

Samlet set

Ja – så er der tale om en spændende og inspirerende diskussion. Singlen er et interessant og væsentligt bud på en form, der kan fremme en faglig debat om væsentlige samfundsspørgsmål. På mange måder virker udvekslingen mellem de to forfattere som et autentisk udtryk for en debat. Når Knoop beskriver (anerkendende) Brinkmann som materialist, misforstår han helt åbenlyst en position, som i øvrigt ikke er specielt nem at sætte på formel. Det kunne man så have valgt at bortredigere, men har heldigvis afstået fra det. En del af debattens betingelser er, at det kan være svært at sætte hinanden på en formel, som man kan forholde sig til. Men forsøgene på det er en del af vejen mod en mere effektiv diskussion. Så jeg synes rigtig godt om, at man ikke har redigeret de små skæverter ud. Det er med til at fremme en vigtig del af hele projektet – debat.

Som det fremgår af dette har undertegnede haft det sjovt som læser. Må fremtiden bringe flere af den slags debattekster. Dansk psykologi har i hvert fald brug for, at der bliver rørt lidt i andedammen. Det bliver vi alle rigere af.

Referencer og noter

(1) Det gælder ikke nødvendigvis for de der henviser til eller hævder at basere sig på positiv psykologi. En række konsulenter (coacher osv.) hævder at trække på positiv psykologi. Jeg har endnu til gode at møde en der er velorienteret om den forskning der udføres inden for programmet. Mange af dem aner faktisk ikke at der er tale om et empirisk program.

(2) Men det ene følger jo ikke af det andet. Hvis selvet er en sproglig konvention, vil "flerhedsselv" som sproglig konvention være lige så gyldigt som den konvention som Brinkmann henviser til.

(3) Taylor, C. (1991). The ethics of authenticity.

*Af Einar B. Baldursson, lektor,
Center for Klinisk Hverdagspsykologi*